

**The Role of UNESCO in Promoting Universal
Human Rights, From 1948 to 2005
Evrensel İnsan Haklarını Geliřtirmede
UNESCO'nun Rolü, 1948'den 2005 Yılına Kadar**

**Roberto Andorno, In: C. Caporale and I. Pavone
(eds.), International Biolaw and Shared Ethical
Principles. The Universal Declaration on Bioethics
and Human Rights, Oxford: Rutledge, 2018, p.7-21**

Arř. Gör. Çaęrı Zeybek Ünsal

13 Nisan 2018

Hacettepe Üniversitesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Literatür Saati

Dr. Roberto Andorno

**Zurich Üniversitesi
Hukuk Fakültesi, İsviçre**

**Biyoetik ve biyotıp
hukukunda yardımcı
doçent**

**Araştırma konuları:
Uluslararası biyohukuk
ilkeleri, insan hakları ve
biyotıp, organ ticareti...**

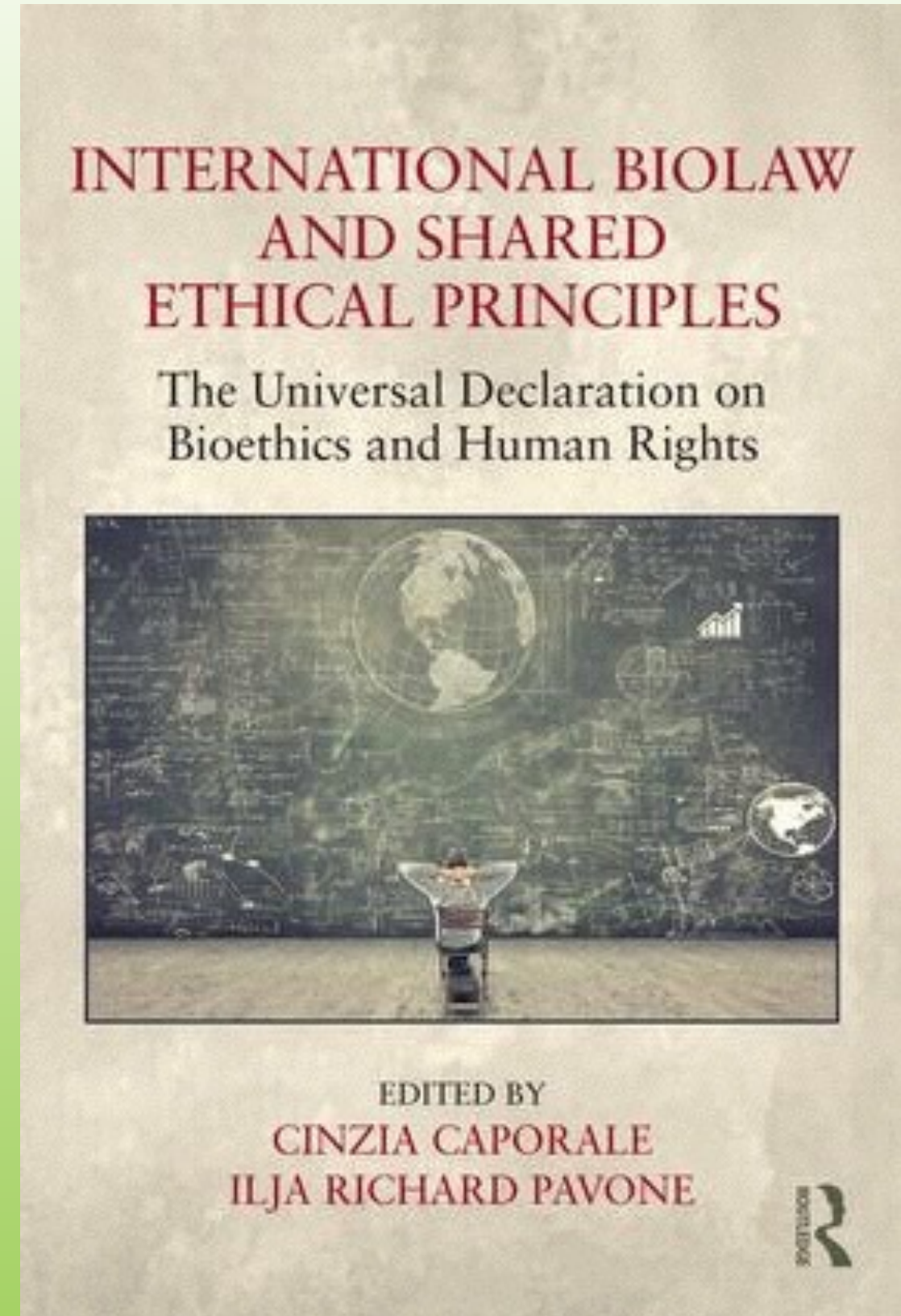
Künye Bilgileri

Yayımlandığı yer:

International Biolaw and
Shared Ethical Principles
The Universal Declaration
on Bioethics and Human
Rights

Ed. Cinzia Caporale, Ilja
Richard Pavone

Yayımlandığı yıl: 2018

Makalenin Yapısı

- 1. Giriş**
- 2. UNESCO'nun kısa tarihi**
- 3. UNESCO ve İnsan Hakları**
- 4. İnsan Hakları ve Biyoetiğin Arasındaki Kesişim**
- 5. UNESCO'nun biyoetik alanına dahil olması**
- 6. UNESCO Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**
- 7. Sonuç**

Giriş

- * **Kültürlerarası diyalogun, adalet ve insan haklarına saygının kalıcı barışı inşa etmek için temel olması ve bu amaç ile 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulması**
- * **UNESCO Anayasası (Kasım 1945);**
 - * **UNESCO'nun ilk amacı: eğitim, bilim ve kültür aracılığı ile ülkeler arasındaki işbirliğini arttırarak barış ve güvenliğe katkıda bulunmaktır. Böylece adalete, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel düzeyde saygı duyulmasının ilerlemesini sağlamaktır.**

- * Bu amaçlar doğrultusunda UNESCO 1947 yılında farklı kültür ve ülkelerden gelen uzmanlardan oluşan bir komite oluşturmuştur.**
- * Bu komite, evrensel insan hakları belgesinin geliştirilmesi için öneriler sunmuştur.**

Çalışmanın Amacı

- * UNESCO'nun evrensel insan haklarının geliştirilmesinde bu iki önemli çabasını karşılaştırmak ve biyotıp alanında UDBHR'ın uluslararası insan hakları hukukunun uzantısı olduğunu vurgulamaktır.

UNESCO'nun kısa tarihi

- * CAME (Conference of Allied Ministers of Education):
 - * 1942 yılının sonunda Avrupa ülkeleri temsilcilerinin Londra'da eğitim sistemlerini yeniden inşa etmek üzere yaptıkları konferans
 - * Eğitim için uluslararası bir kurumun oluşturulması önerisinin yapılması
- * Kasım 1945, Londra:
 - * “Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Kurumu” oluşturulması için 44 ülke temsilcileri ile yapılan Konferans
 - * Temeldeki fikir, ülkeler arası barışçıl ilişkilerin kurulması için en iyi yol, eğitimin geliştirilmesine yardım etmek ve kültürlerarası diyalogu teşvik etmek
- * Delegeler tarafından yeniden başka bir dünya savaşını önlemek amacı ile barış kültürüne sahip insanlığı şekillendirecek, entellektüel ve ahlaki dayanışmayı sağlayacak bir kurum oluşturulmasına karar verilmesi

İlk Odak Noktası

- * İlk kurulan kurum eğitim ve kültürlerarası alışverişe odaklanması
- * Bilim insanlarının “bilim” kelimesinin kurumun hem isminde yer alması hem de aktivite programlarına eklenmesi için çaba gösterilmesi
 - * Öncü olanlar:
 - * Julian Huxley (Biyolog ve felsefeci)-UNESCO ilk Genel Direktörü
 - * Biyokimyacı Joseph Needham

“B” Bilim

- * 6 Kasım 1945: Yeni kurumun isminde Bilim kelimesinin yer alması “Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu”
- * “Bilim insanların eğitiminde onları insanileştirme rolü oynayacak olması” -Ellen Wilkinson- (açılış konuşması)
- * Konferansın sonunda BM’nin yeni biriminin (UNESCO) kurulması. (37 ülke tarafından)
- * UNESCO Kuruluş Anayasası imza tarihi: 16 Kasım 1945

Yürürlüğe giriş tarihi: 4 Kasım 1946

(Türkiye’nin de dahil olduğu 20 ülkenin onaylaması ile birlikte)

UNESCO üyeleri

- * 195 üye ülke
- * Merkez: Paris
- * 50 Bölge Ofisi

UNESCO Program Alanları

Uygulama ve faaliyetlerin yapıldığı 5 program alanı:

1. Eğitim
2. Doğal Bilimler
3. Sosyal ve İnsan Bilimleri
4. Kültür
5. İletişim ve Bilgi

UNESCO ve İnsan Hakları

- * UNESCO Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini kabul etmesi (Aralık 1948)
- * İnsan Hakları Komisyonu'nun taslak hazırlama sırasında sorduğu sorular:
 - * Tüm değerlerin tüm ülkeler için ortak olduğu söylenebilir mi?
 - * “Evrensel” olarak belirli haklardan söz etmek ne anlama gelir?
- * Bu sorular cevaplamak üzere komite oluşturulması
 - * İnsan Haklarının Teorik Temelleri Hakkında Komite
 - * Başkanı: Edward H. Carr (Tarihçi ve diplomat)

Anket çalışması

- * İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin formüle edilmesi için çeşitli teorik problemlere yönelik sorular oluşturulması (Edward Carr)
- * Devlet adamları ve akademisyenlere gönderilmesi
- * Ankete cevap verenler:
 - * Mahatma Ghandi
 - * Jacques Maritain
 - * Pierre Teilhard de Chardin
 - * Benedetto Croce
 - * Aldous Huxley

Anket sonuçlarının değerlendirilmesi

- * Yazara göre,
 - * Taslak Beyannamedeki ilkelerin hak olarak ifade edilmemiş olsa da çoğu kültür ve dini gelenekte zaten var olduğunu göstermesi
 - * Çin Örneği: (Konfüçyüsçü Filozof: Chung- Shu Lo)
 - * Haklar tanıyan resmi bir deklarasyon olmamasının insan haklarını tanımadıkları anlamına gelmemesi, insan hakları fikrinin Çin'de çok erken dönemlerde geliştiğinin öne sürülmesi
 - * Hindistan siyaset bilimci S. V. Puntambekar:
 - * Manu ve Buddha gibi büyük düşünürlerin iyi yaşam için gerekli olan 10 temel insan özgürlüğü veya erdemleri gösteren bir kod oluşturması

10 temel insan özgürlük ve erdemleri

* 5 Sosyal Özgürlük:

1. Şiddete karşı özgürlük
2. Herkesin eş ve yeterli yaşam standartlarında yaşama özgürlüğü
3. Sömürüye karşı özgürlük
4. Şeref ve haysiyete- ihlallere karşı özgürlük
5. Erken ölüm ve hastalıklara karşı özgürlük

* 5 Kişisel Erdem:

1. Hoşgörüsüz olmama
2. Merhamet veya karşısındakini anlama (fellow-feeling)
3. Bilgi
4. Düşünce ve vicdan özgürlüğü
5. Korkusuz olma özgürlüğü, gerilim yaşamama özgürlüğü, ümitsizliğe düşmeme özgürlüğü (Silahsızlanma-kolektif güvenliğin sağlanması)

UNESCO Anketi Hakkındaki Farklılıklara İlişkin Görüşler

- * Ankete cevap verenlerin kültürel, dini, felsefi farklılıklarının, belirlenen temel özgürlük ve değerlerde fark yaratmamış olması
- * UNESCO tarafından ankete cevap verenlerin uluslararası bir anlaşma yapma önünde aşılmaz bir engel olarak düşünülmesi
- * Jacques Maritain: “BM’nin çabalarının amacının teorik değil pratik olması”
- * Komite: amacın insan haklarının oluşumu konusunda doktrinel bir uzlaşi sağlamayı başarmak olmadığını, tanınması gereken hakların neler olduğu üzerinde bir anlaşmaya varmayı başarmanın önemli olduğunu ve bu hakların uygulanmasını sağlamak için ne yapılacağı üzerinde uzlaşi sağlamak gerektiğini düşünmesi
- * Temmuz 1947: deklarasyon yapmak için uzlaşiye varılabilecek olmasının mümkün olduğuna karar verilmesi.

Komitenin Önerileri

* 15 hak içermesi gerekliliği üzerinde durulması

1. Yaşama hakkı

2. Sağlığın korunması hakkı

3. Çalışma hakkı

4. İhtiyaç halinde sosyal yardım alma hakkı (işsizlik, bebeklik, yaşlılık, hastalık)

5. Mülkiyet hakkı

6. Eğitim hakkı

7. Bilgi edinme hakkı

8. Düşünce ve sorgulama özgürlüğü hakkı

9. Bilim ve sanatta kendini ifade etme hakkı

10. Adalet hakkı (Adil yargılanma hakkı, işkence, insanlık dışı ceza ve yasa dışı tutuklamaya karşı özgürlük)

11. Siyasal katılım hakkı

12. Konuşma, toplantı yapma, dernek kurma, basın ve din özgürlüğü

13. Vatandaşlık hakkı

14. Adil olmayan rejime karşı başkaldırı hakkı

15. Paylaşım hakkı (Right to share in progress)

İnsan Hakları ve Biyoetiğin Arasındaki Kesişim

- * İnsan haklarının tanımı:
 - * İnsan olmasının sonucu olarak; insanlara basitçe birşeye sahip olmak ya da birşey yapmak için verilen hukuki haklardır. Örn: fiziksel ve mental bütünlük, özgürlük, gizlilik, sağlık, eşit muamele...
 - * Tıp ve sağlık ile ilgili konular ile insan hakları arasında çok yönlü ve yakın bir ilişkinin olması
 - * Biyoetik konularına ilişkin olan uluslararası metinlerin haklara dayalı yaklaşım ile hazırlanmasının şaşırtıcı olmaması

Uluslararası Düzenlemeler ile Minimum Standartların Belirlenmesi

* Yazar:

- * Biyohukuk metinlerinin biyoetiği düzenlemek ya da onları ele almak amacının olmaması,
- * Biyoetik ya da etiğin yasalar ile düzenlenemeyeceği ya da düzenlenmemesi gerekliliği
- * Söz konusu metinlerde, biyomedikal alanda insan haklarına saygıyı teşvik etmek için minimum hukuki standartların getirilmesi
- * UDBHR (2005)'in bu amaca uygun hazırlanmış olması (UNESCO Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi)
 - * Evrensel, bağlayıcı olmayan ve insan hakları ile biyoetiğin arasındaki bağlantıya kapsamlı olarak işaret eden ilk metin. (Soft law- Bağlayıcı olmayan hukuk)

SOFT- LAW

(Bağlayıcılığı olmayan hukuk kuralları-Esnek Hukuk)

- * Bağlayıcı olmama özelliğinden hareketle söylenen güzel sözler olarak anlaşılmaması gerekliliği**
- * Hukuki etkisinin olmadığının düşünülmemesi gerekliliği**
- * Aşamalı olarak ileri adımların atılmasını gerektiren sürecin başlangıcı olması ve bağlayıcı kurallara zemin hazırlaması**
- * Esnek hukuk standartlarının zaman içinde örf ve adet hukuku ve hukuki kriterler olarak bağlayıcı kurallara evrilebilmesi**

Biyoetik ile ilgili Normatif Çerçeve Oluştururken İnsan Haklarına Başvurma Nedenleri

1. Tarihi neden

- **II. Dünya Savaşı'ndaki dramatik olaylar sonucu modern tıp etiği ve uluslararası insan hakları hukukunun doğması**

2. Tıbbi faaliyetlerin en önemli insan haklarından bazıları ile doğrudan ilgisinin olması

3. Evrensel normatif temele ulaşmak için insan hakları metinleri dışındaki mekanizmaların az olması

4. Biyoetiğin çoğul yapısı, biyoetik alanına dahil olan aktörlerin çok olması nedeni ile çok fazla sayıda birbirinden farklı normların ortaya çıkması

5. İnsan haklarının evrensel bir doğaya sahip olmasının biyotıp alanı için evrensel standartlar geliştirilmesini kolaylaştırması

İnsan Haklarının Nitelikleri

1. Ortak bir dil kullanmayı sağlaması ve güçlü bir çerçeve çizmesi
 - Bunun sonucu olarak; evrensel biyoetik ilkelerin gelişmesinde başlangıç noktası olabilmesi
2. Ulusal sınırların ve kültürel farklılıkların ötesine geçmesi

Biyoetiğin Nitelikleri ile Değerlendirilmesi

- * Biyoetikte, farklı sosyo- kültürel yapıların, felsefi ve dini geleneklerin devreye girmesi**
- * Evrenselliği oluşturan bu farklılıkların biyomedikal konularda evrensel standartlar oluştururken çok değerli olması**
- * Evrenselliğin değişmez olduğunun düşünülmemesi gerekliliği**
- * İnsan haklarının belirli sınırlar içinde kültürel çeşitliliğe saygı göstermek için esnek olması gerekliliği**

UNESCO'nun Biyoetik Alanına Girmesi

- * Global biyoetikte standart belirleyici rolü olması ve öncülük yapması
- * Aldığı Eleştiriler:
 - * Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nun zaten profesyonel olarak bu alanda olması
 - * UNESCO'nun WHO'nun görev alanına girmesi

UNESCO'nun Biyoetik Alanına Girmesi

*** Yazara göre:**

*** BM birimleri arasında kesin, net bir görev ayrımının bulunmaması**

*** WHO'nun temel işlevinin halk sağlığı alanında standartlar oluşturmak olması**

UNESCO'nun Biyoetik Alanına Girmesi

*** Bazı akademisyenlere göre;**

- * Kompleks ve interdisipliner bir alan olan biyoetiğin büyüyen bir alan olması ve sadece WHO'nun tecrübeleri ile sınırlandırılmaması gerekliliği**
- * WHO'nun uluslararası sağlık kanunu yapmada çok sınırlı tecrübesinin olması**
- * Böyle bir eylemin kurumun sınırlı kaynaklarını tüketmesi**
- * Üye ülkelerin kendi özerklik ve özgürlüklerini, tek başına WHO'ya görev vererek sınırlama olasılığının düşük olması**
- * Uluslararası yasa yapıcı kuruluşun görevinin farklı kurumlara da verilmesinin büyük avantajlar sağlaması**

*** UNESCO'nun kuruluş amacı düşünüldüğünde biyotıp alanında insan hakları standartlarının geliştirilmesine katkı sunmasının anlaşılabilir olması**

UNESCO ve WHO Arasındaki Fark

- * Standart belirleme aktivitelerinin farklı düzeylerde olması
- * UNESCO'nun ağırlıklı olarak felsefi ve hukuki nitelikte genel normatif çerçeve oluşturma eğiliminde olması
- * WHO'nun rehberlerinin genelde teknik ve sağlık ile ilgili çok spesifik konular üzerine yoğunlaşması

UNESCO'nun tecrübeleri

* 28 uluslararası konvansiyonun bulunması

* 13 deklarasyonun bulunması

* Eğitim, bilim ve insan hakları ile ilgili 33 tavsiyenin bulunması

1. Eğitimde ayrımcılığa karşı Konvansiyon (1960)

2. Evrensel Fikri Haklar Konvansiyonu (1971)

3. Uluslararası Kültürel İşbirliği İlkeleri Hakkında Deklarasyon (1966)

4. Irk ve ırkçı önyargı hakkında Deklarasyon (1978)

5. Şimdiki Nesillerden Gelecek Nesillere karşı Sorumluluklar Hakkında Deklarasyon (1997)

6. Bilimsel Araştırmacıların Statüsü Hakkında Tavsiye (1974)

7. Bilim ve Teknolojideki İstatistiklerin Uluslararası Standardizasyonu ile ilgili Tavsiye (1978)

8. Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkına Konvansiyon (2005)

* UNESCO'nun Biyoetik alanına girmesinin 2005 yılında değil 1970'lerde başlamasının sağladığı avantajlardan faydalanılması gerekliliği

UNESCO Uluslararası Biyoetik Komitesi

* Kuruluş: 1993

* UNESCO Genel Direktörü Federico Mayor tarafından kurulması

* İlk görev: İnsan Genom ve İnsan Hakları Hakkında Evrensel Beyannamenin hazırlanması (Kabul tarihi: 1997)

* İnsan Genetik Verileri Hakkında Uluslararası Deklarasyon (Son haline getirilmesi: 2003)

* İnsan Hakları ve Biyoetik Hakkında Evrensel Beyanname (UDBHR)(Kabul tarihi: 2005)

* Komitenin 22 rapor hazırlaması

UDBHR

* Amacı: Ükelere, biyoetik alanında kendi yasa ve politikalarını oluştururken yol gösterici olacak ilke ve prosedürlerin evrensel bir çerçevesini oluşturmaktır. (md. 2a)

* 16 önemli ilke: bu ilkeler arasında hiyerarşi bulunmaması (insan hak ve insan onuruna saygı, özerklik, aydınlatılmış onam, savunmasız kişilere karşı özel önem verilmesi, onam veremeyecek kişilerin korunması, gizlilik ve mahremiyet, eşitlik, adalet ve hakkaniyet, ayrımcılık ve damgalama yapılmaması, kültürel çeşitlilik ve çoğulculuğa saygı, dayanışma ve işbirliği, yarar sağlama- zarar vermeme, bireylerin refah ve yararının bilim ve toplumun yararının önünde olması, sağlık bakımına ve temel ilaçlara erişim, yararların paylaşımı, gelecek nesillerin korunması, çevrenin, biyosfer ve biyoçeşitliliğin korunması)

* Çatışma halinde her durumun şartlarının ve her toplumun kendine özgü özelliklerinin dikkate alınarak önceliğin belirlenmesi gerekliliği

* Temeldeki ilkenin insan onuruna saygı olması

UDBHR'ın önemi

- * Zaten var olan insan haklarını biyotıp alanına özel olarak geliştirerek adapte etmesi
- * Söz konusu hakları birleştirerek tek ve uyumlu bir metin haline getirmesi
- * İlkeleri birleştirerek ve bütünleştirerek uluslararası toplumda sosyal bilinci şekillendirmesi

Kural ve İlke Arasındaki Fark

* Kurallar: Her durumda ya da hiçbir zaman uygulanacak olan normlardır.

* İlkeler: belirli kararların içeriğini hiçbir zaman tek başına tam olarak belirlemez.

* İlkeler, şartlara bağlı olarak farklı derecelere göre ağırlıklandırılabilen optimizasyon komutlarıdır.
(optimization commands)

* İnsan haklarının ilkeler için en iyi örnek olması

* İlkeler her zaman geçerlidir ancak ağırlıklandırılması ya da önem derecesi boyutu vardır.

* UDBHR da ilkelerden söz etmektedir.

Sonuç

- * UNESCO'nun uluslararası insan hakları evrensel beyannamesini hazırlarken ortaya çıkabilecek teorik problemleri iyi bir şekilde öngörebilmesi
- * İnsan haklarının gelişmesine katkıda bulunmaya devam etmesi
- * Biyoetik konularının kaçınılmaz olarak her toplumun kendi sosyo- kültürel ve dini değerleri ile derin ilişkisinin olmasını biyoetikteki evrensel ilkeleri formüle ederken bir engel olarak görmemesi
- * Evrensel insan hakları ve bu hakların insan onuru ile temellendirilmesinin, kültürler arasında köprü görevi görerek barışa katkı sağlaması

Teşekkür ederim.